

## STRANI STRUČNI JEZIK I PROBLEMI NJEGOVOG LINGVISTIČKOG ISPITIVANJA\*

1. Lingvističko ispitivanje stručnog jezika i posebno stranog stručnog jezika, i pored nesumnjivih značajnih rezultata u poslednjim dvema decenijama, nalazi se tek na početku. Kažemo na početku jer imamo u vidu brojna i raznovrsna teorijska i praktična pitanja iz ove oblasti kojima lingvistika tek treba da posveti pažnju. Mi ne sumnjamo u to da će pitanje stručnog jezika u periodu koji je pred nama postati jedna od ključnih oblasti lingvističkih i opštenaučnih istraživanja.

Prethodna misao — o počecima naučnog ispitivanja stručnog jezika — može se ilustrovati prostim primerom: još nemamo opšteprihvaćenog termina za oblast koju istražujemo i još nisu egzaktno određeni predmet i pravci proučavanja. Zato i u ovom našem članku moramo poći od pitanja: šta je to stručni jezik?

Pod pojmom *stručnog jezika* mi podrazumevamo specifičan vid funkcionisanja jezika u naučnim i stručnim tekstovima i naučnoj i stručnoj komunikaciji u nekoj oblasti koja čini manje ili više zaokruženu celinu pri čemu se specifičnosti upotrebe jezika ogledaju na svim jezičkim nivoima. Nema potrebe da obrazložimo da je ovo, i za nas, samo radna definicija.

2. U dosadašnjim istraživanjima stručnog jezika pokazala su se *dva pristupa* predmetu.

Jedni polaze od rezultata funkcionalne stilistike i ispituju *naučni funkcionalni stil* u odnosu prema drugim funkcionalnim stilovima standardnog jezika. Pristalice tog pravca istraživanja polaze od izvesnih elementarnih odlika upotrebe jezika u svakoj naučnoj prozi, ne ulazeći dublje ni u jednu naučnu oblast i zanemarujući specifičnosti pojedinih struka i jezika tih struka.

Drugi pravac istraživanja razvio se iz *prakse nastave stranog stručnog jezika* na visokim školama nefilološkog smera i iz prakse prevodenja stručnih tekstova. Nastavnici i prevodioci su na osnovu svoga bogatog iskustva uočavali značajne probleme i davali značajna zapažanja o stranom jeziku određene naučne oblasti odnosno struke.

Oba pravca istraživanja imaju zajednički nedostatak: pretežno su metodički usmereni. Pored toga, istraživači naučnog funkcionalnog stila prave sintezu bez prethodnih analitičkih ispitivanja jezika pojedinih struka, dok nastavnici stranog jezika u funkciji struke i prevodioci naučnih i stručnih tekstova nemaju još dovoljno izgrađenu teorijsku osnovu za svoja istraživanja.

3. Pored ograničenosti dvaju navedenih pravaca istraživanja, ukazaćemo još na neke probleme lingvističkog ispitivanja stranog stručnog jezika.

---

\* Ovaj rad je pročitao kao uvodni referat na savetovanju »Strani jezik struke u teoriji i praksi« koje je održano 11. i 12. decembra 1981. u Beogradu u organizaciji Osnovne organizacije nastavnika stranih jezika na nefilološkim fakultetima i višim školama Udruženja univerzitetskih nastavnika i drugih naučnih radnika Srbije.

Osnovni problem je *nedostatak kvalifikovanog istraživačkog kadra*. Da bi se jezik određene nauke i struke mogao valjano lingvistički ispitati, potrebno je da istraživač ima, pored odgovarajuće lingvističke kvalifikacije, i posebno stručno obrazovanje ili bar da poznaje osnove struke čiji jezik želi da ispituje.

Drugi problem je *nerazrađena metodologija istraživanja stranog stručnog jezika*. Lingvistički metodi moraju se prilagoditi specifičnosti predmeta ispitivanja, a da bi se to postiglo, mora se poznavati bar u osnovi metodologija date nauke i specifičnosti naučnog komuniciranja u datoj nauci ili grupi nauka.

Treći problem je vezan za *granice jezika struke*, i to dvojako. S jedne strane, s razvojem interdisciplinarnih i multidisciplinarnih istraživanja (uz činjenicu da je podela na nauke dosta uslovna), postavlja se pitanje *određivanja horizontalnih granica jezika date struke u odnosu na srodne struke*. S druge strane, nauka postaje osnovna proizvodna snaga i svojina sve šireg kruga ljudi pa *odnos opšteg jezika i stručnog jezika* postaje sve složeniji. Odlike stručnog jezika prodiru u jezik opšte svakodnevne komunikacije, kao što i jezik struke, pored terminologije i terminologizirane leksike koja mu je svojstvena, široko upotrebljava i deo leksike opšte komunikacije.

4. Kakve su perspektive da se navedeni problemi lingvističkog ispitivanja stranog stručnog jezika prevaziđu?

Prvi problem, problem kadrova, u prvo vreme moraće se rešavati *interdisciplinarnom saradnjom* lingvиста i stručnjaka iz drugih oblasti i naporom lingvиста, posebno nastavnika stranog jezika u funkciji struke, da svoje lingvističko obrazovanje prošire poznavanjem osnova struke. Kasnije, verujemo, moraće se pitanje rešiti reformom visokoškolskog obrazovanja — stvaranjem stručnjaka koji će imati dvostruko, filološko i nefilološko obrazovanje.

Problem metodologije istraživanja stranog stručnog jezika rešavaće se paralelno s prethodnim, uz pomeranje težišta istraživanja na jezik posebnih naučnih oblasti odnosno struka. Mislimo, takođe, da je razvoj drugih lingvističkih disciplina dostigao takav stepen koji omogućava postavljanje teorijskih osnova i za *lingvistiku stručnog jezika*.

Problem granica jezika struke, po našem mišljenju, može se rešiti primenom *metoda koncentričnih krugova*. Osnovni krug (osnovni predmet istraživanja) treba da bude šire shvaćena struka, na primer politikološke nauke, ekonomske nauke, fizičke nauke, medicinske nauke, i sl. Širi krugovi obuhvatali bi interdiscipline, a uži posebne naučne discipline ili oblasti. U pogledu vertikalnih granica mislimo da predmet lingvistike stručnog jezika treba da bude u celini jezik kojim se služe stručnjaci i naučnici odgovarajućeg profila (dakle leksički sistem u celini, a ne samo terminologija, gramatički sistem u celini, a ne samo gramatičke specifičnosti). Elementi naučnog (stručnog) jezika u opštem jeziku predmet su funkcionalne stilistike.

5. U istraživanju stranog stručnog jezika posebno značajne rezultate može dati primena *metoda konfrontativne (kontrastivne) analize*. I obrnuto: konfrontativna istraživanja mnogih jezičkih pojava neće dati očekivane rezultate ako njima ne budu obuhvaćeni tekstovi iz stručnog jezika. Značaj stručnog jezika za lingvistiku ne iscrpljuje se u konfrontativnom istraživanju. Mnoge jezičke pojave u leksičkom sistemu (na primer terminologija) i gramatičkom sistemu

(na primer značenja i funkcije glagolskih imenica ili participskih konstrukcija) ispituju se na stručnom jeziku ili prevashodno na stručnom jeziku.

6. Napred smo izneli misao da se specifičnosti stručnog jezika ogledaju na svim *jezičkim nivoima*. Sada bismo želeli da preciziramo svoje stanovište. Nemaju svi jezički nivoi isti značaj u stručnom jeziku: u nekima su specifičnosti više, u drugima manje izražene.

6.1. Najznačajniji je u stručnom jeziku *leksički nivo*. Taj nivo obuhvata terminologiju, terminologiziranu leksiku i opštu leksiku. Za lingvističko ispitivanje posebno su značajna prva dva leksička sloja. Terminologija u savremenom stadijumu razvoja nauka najčešće je složena iz više reči pa se mora tretirati kao leksičko-gramatička kategorija. Za konfrontativnu analizu od posebnog je značaja gramatička (tvorbena i sintaksička) struktura terminologije. Za opštu leksiku u stručnom tekstu karakteristična su specifična distribucija i frekvencija, kao i semantička ograničenja.

6.2. Obično se smatra da u stručnom jeziku nema specifičnosti na *gramatičkom nivou*. To je samo delimično tačno. Gramatički sistem jednog jezika obuhvata sistem građenja reči, oblika i sintaksičkih konstrukcija koji su (makar potencijalno) prisutni u svakom funkcionalnom stilu i u svakom obliku funkcionisanja tog jezika. Ali mnoge gramatičke kategorije i jedinice gramatičkog sistema svoj najpūniji izraz imaju upravo u stručnom jeziku. Pri tom nije reč samo o većoj ili manjoj frekventnosti. Semantička vrednost mnogih gramatičkih konstrukcija vidi se tek u stručnom jeziku. Kao primer mogu se navesti produktivni tipovi građenja reči (za označavanje radnje, vršioća radnje, oblasti delatnosti i sl.), sintaksičke konstrukcije na nivou sintagme (na primer sintagme s participima) i rečenice (trpne konstrukcije, neodređeno-lične konstrukcije i sl.). Zapažene su određene specifičnosti i u morfologiji. Na primer u ruskom jeziku nastavak *-a* u nominativu plurala muškog roda mnogo je življa i produktivnija kategorija u jeziku naučno-tehničke inteligencije nego u standardnom jeziku.

Specifičnosti funkcionisanja gramatičkog sistema u stručnom jeziku mogu se ispitivati na dva načina. Prvo, može se polaziti od gramatičkih jedinica prema njihovom značenju i funkciji. Drugo, može se polaziti od pojmovnih kategorija prema gramatičkim sredstvima za njihovo izražavanje. U poslednjem slučaju naročito bi bilo celishodno ispitivati: nominalizaciju radnji, stanja i osobina u stručnom jeziku, specifičnosti izražavanja atributivnosti, specifičnosti izražavanja neodređenog vršioća radnje i sl.

6.3. Na *foničko-prozodijskom nivou* vredelo bi ispitati intonaciju iskaza u govornoj realizaciji stručnog jezika.

6.4. Na *stilističkom nivou* analiza bi mogla da obuhvati, prvo, stilsku vrednost određenih jezičkih jedinica u jeziku struke (na primer sredstva za izražavanje emocionalno-vrednosnog stava autora prema pitanju koje istražuje i, prema istoriji pitanja), i drugo, stilsku funkciju elemenata stručnog jezika u opštem jeziku.

7. Lingvističko ispitivanje stranog stručnog jezika ima *teorijski i praktični značaj*. Rezultati do kojih dolazi lingvistika stručnog jezika doprineće dubljem i svestranijem istraživanju jezičkog sistema pojedinih jezika i konfronta-

tivno-tipološkom ispitivanju dvaju i više jezika, a moći će se primeniti u nastavi stranog jezika u funkciji struke, teoriji i praksi prevodenja naučnih i stručnih tekstova, dvojezičnoj stručnoj leksikografiji, tj. služiće boljoj međujezičkoj naučnoj komunikaciji.\*

## FOREIGN LANGUAGE FOR SPECIFIC PURPOSES AND ITS LINGUISTIC EXAMINATION

### Summary

The autor departs from the concept of language for specific purposes as a special aspect of the functioning of language in scientific and professional communication in an area which makes more or less a completely closed whole. The specific features of this type of language are registered at each linguistic level. He summarizes the approaches to this special type of language and points out to the tasks of linguistics in this field. He emphasises the importance of contrastive linguistics in the study of scientific registers in foreign languages.

\* Casopis *Strani jezici* svoj dvobroj 1—2 za 1979. godinu posvetio je temi »Jezik struke«. Pregled literature na nemačkom jeziku dat je u radu R. Hoberga (str. 24—34), a osnovna literatura na ruskom jeziku ukazana je u prilogama O. D. Mitrofanove (str. 68—73) i P. Katallnić-Udovčić (str. 74—82; u istom radu i o doprinosu predstavnika Praškog lingvističkog kruga). Literaturu na ruskom jeziku treba dopuniti, naročito, dvema knjigama značajnim za metodologiju lingvistike stručnog jezika: 1. A. H. Васильева, *Курс лекций по стилистике русского языка: Научный стиль речи*, Москва, »Русский язык«, 1976; 2. *Функциональный стиль научной прозы: Проблемы лингвистики и методики преподавания*, Москва, »Наука«, 1980 (zbornik radova).